

suvremenog slovenskog društva koji prate značajno poboljšanje kakvoće života, procese osobnog razvoja i samopotvrđivanja, stvaranje društvene kohezije i kooperacije, ali podrazumijevaju i nove društvene rascijepa, nepotizam, klizantizam i još uvijek prisutnu ksenofobiju u društvu sa zavidnim stupnjem ljudskih, manjinskih i rodnih prava.

Renata JAMBREŠIĆ KIRIN

Kao što su istaknuli urednici časopisa *Studia mythologica Slavica*, gotovo jedinog dostupnog u Hrvatskoj znanstvenoga časopisa posvećenoga recentnim mitološkim istraživanjima slavenskoga korpusa, riječ je o časopisu koji objavljuje studije mitoloških i religijskih tradicija slavenskih, euroazijskih i drugih civilizacija. Pritom *Studia mythologica Slavica*, koja izlazi jednom godišnje, ima međunarodni i multidisciplinarni značaj, a tematski pokriva područje etnologije, filologije, povijesti, arheologije, studija religija, književne povijesti i filozofije. Osim toga, urednici časopisa osnovali su i niz knjiga pod nazivom *Studia mythologica Slavica – Supplementa*, a kao prva knjiga u spomenutom je nizu objavljena monografija *Mordvinian Mythology* Tatyane Devyatkin, profesorice filologije pri Odsjeku za društvene znanosti Sveučilišta u Saransku.

Studia mythologica Slavica, br. 8, 2005., ur. Monika Kropelj, Nikolai Mikhailov, Vlado Nartnik, Andrej Pleterski, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Institut za slovensko narodopisje, Università degli Studi di Udine, Dipartimento di Lingue e Civiltà dell' Europa Centro-Orientalae, Ljubljana – Udine 2005., 275 str.

Osvrnut ću se na dvanaest članaka, koji su razdijeljeni u četiri tematske cjeline.

Prva je cjelina naslovljena "Slavenska mitologija. Izvori i rekonstrukcije", a sadrži četiri članka: "Obredne slike pretkršćanskih Slavena: istraživanja na temelju mramornoga fragmenta iz austrijske Koruške s obzirom na važnost pisanih izvora od 8. do 12. stoljeća" Hansa-Dietricha Kahla, u kojemu autor propituje mramorni torzo iz Sv. Martina na Silberbergu, članak "Kamen iz Krkavča u usmenoj predaji i u kontekstu strukture obrednoga prostora" Jane Puhar i Andreja Pleterskog, članak "Ašvamedha – vedska konjska žrtva" Romana Zaroffa, članak "Simbolika materijalne kulture – lončić iz Brezja" Benjamina Štulara (inače, lončić ja datiran u rani srednji vijek) i članak "Ajdi iz Ajdovščine iznad Rodika" Katje Hrobat, koja propituje divove (*ajdi*) za koje se vjeruje da su najstariji stanovnici Zemlje. Pritom autorica zamjećuje kako su u usmenoj predaji o *ajdima* iz Ajdovščine preostali samo raspršeni nepovezani fragmenti kolektivne memorije drevnoga doba kao vrsta neodređenih sjećanja o "Nama" i "Drugima". Ovom prigodom zadržat ćemo se ukratko na nekoliko članaka iz spomenute prve tematske cjeline. Roman Zaroff propituje vedski ritual konjske žrtve, poznat kao *Ašvamedha*, a pritom istražuje njegovo podrijetlo i njegove kulturne i društvene funkcije. Autor zaključuje kako je konjska žrtva jednako tako bila poznata u Rimljana, Kelta, Skita, Slavena i nekih drugih Indoeuropljana. Što se tiče Slavena, Roman Zaroff pokazuje kako je konjska žrtva bila prisutna u Istočnim Slavena, što je zabilježio ruski etnograf Sergej Maksimov u 19. stoljeću: naime, kad bi se razboljela stoka, seljaci su nosili ikonu sv. Blaža i pritom bacali konje ovce i janjad zajedno s bolesnom stokom u duboki klanac ili jarak, gdje su životinje bile kamenovane. Nakon što su ih kamenovanjem ubili, zapalili bi ih. Zaustavimo se još ukratko na članku Hansa-Dietricha Kahla, u kojemu autor propituje mramorni torzo iz Sv. Martina na Silberbergu, a čiji nastanak datira između 600. i 800. godine, zaključujući kako taj torzo s tri lica zapravo ne potvrđuje da je riječ o cjelini, već možda samo o fragmentu te je prije vjerojatno imao više lica, npr. na prsima. Ujedno, autor zaključuje kako valja izbjeći usporedbu sa staroslavenskim Triglavom s obzirom na to da je kod Triglava riječ o tri glave (policefalija), a kod mramornoga torza o tri lica na jednoj glavi (polifacijalnost). U spomenutome članku Jana Puhar i Andrej Pleterski istražuju kamen s nekoliko slika mitološkog značenja, a koji se nalazi

blizu mjesta Krkavče. Pritom su autori razotkrili sakralnu strukturu četiriju crkava (crkva sv. Štefana, koja se nalazi na istoj crti s crkvom sv. Mavra, zatim crkva sv. Marije u Novoj Vasi, crkva sv. Marije, koja se nalazi u pravcu s Gradišćem te crkva sv. Katarine, koja se nalazi u blizini Skorušice) koje oblikuju simetričan latinski križ s kamenom na presjecištu. Takav prostorni križ, koji je građen prema istim načelima simboličke konstrukcije, postoji i u Pragu, a datira iz 12. stoljeća. Među ostalim, autori pokazuju kako su uz navedeni kamen povezani i pojedini obredi: npr. na dan sv. Vida ljudi su polagali ruke na taj kamen, na Božić su na njemu palili hrastovinu, a pritom je imao i simboličko značenje plodnosti.

Sljedeća cjelina pod naslovom "Semiotičke interpretacije jezika i tradicije" otvara članak "Revenantizam (vjera u povratak pokojnih osoba) u češkoj narodnoj kulturi kao refleksija nepoznatoga svijeta" Alexandre Navrátilove, koja uspostavlja razliku između dviju osnovnih kategorija povratka pokojnika. Kao prvu skupinu izdvaja povratak čestitih pokojnika koji se pojavljuju kako bi brinuli o živima – bliskim rođacima i prijateljima, dok drugu kategoriju čini povratak "zlotvornih" osoba. Autorica ujedno pokazuje kako se pojedine umrle osobe nalaze na granici između spomenutih dviju kategorija, kao, primjerice, samoubojice, čiji je čin smatran đavoljim djelom. Među ostalim, autorica utvrđuje kako je u srednjem vijeku ideja zlokobnog utjecaja povratka preminulih bila pojačana i crkveno-kršćanskim modelom grešnika i pokajnika.

Članak "Kozmina i Dalimilova 'djevojačka vojna' kao metafora indoeuropske ratničke funkcije" Martin Golema posvećuje češkoj predaji iz srednjovjekovnih kronika, a interpretira je prema trodiobi praindoeuropskoga društva na svećenike, vojnike i seljake, koju je svojom komparativnom mitologijom uspostavio Georges Dumézil. Pritom Martin Golema uspoređuje "djevojačku vojnu" s ostalim predajama tzv. ratničke funkcije praslavenskoga i indoeuropskoga izvorišta te ističe kako je njegovo istraživanje utemeljeno na činjenici da je predaja o "djevojačkoj vojni" verzija ratničke funkcije kao rata među spolovima.

Erzsébet Kaman u članku "Narodni običaji na blagdane Majke Božje" propituje naslovno određene godišnje počasti u Rusiji, pokazujući kako se njezina figura nastavlja na drevno štovanje Majke Zemlje.

Mirjam Mencej u članku "Funkcija priča o noćnim susretima s vješticama i njihova uloga u konstrukciji prostora i vremena" interpretira socijalne funkcije memorata o susretima s noćnim vješticama, koje djeluju kao markeri prostornih i vremenskih granica, a koje su kazivači autorici i njezinim studentima kazivali tijekom istraživanja u istočnoj Sloveniji od 2000. do 2001. godine, a cilj je istraživanja bio da objasni kada, zašto i u kojim se uvjetima pripovijedaju predaje o vješticama u obliku svjetla ili kao nevidljivih vještica koje mogu prouzročiti da se osoba izgubi na svome putu. Pritom je istraživanje utvrdilo kako su navedena susretanja tipičnija za muškarce. Naime, dok su muškarci "subjekti" takvih susreta, žene djeluju kao kazivačice spomenutih susreta i prenošenja takvih priča. Naravno, muškarci su učestaliji kao "subjekti" jer su češće nego žene dnevno napuštali okruženje doma zbog poslova te stoga i ulazili u takve liminalne prostore.

Navedena tematska cjelina završava člankom "Nekoliko litavskih predaja o nastanku mjesta, vode bez dna i *Frau Holle* (KHM 24, ATU 480)", u kojemu Bernd Gliwa propituje litavske predaje o potonulim životinjama i predmetima u jezerima i močvarama, a pritom potonuće autor interpretira kao pogreb, a podizanje na površinu povezuje sa slikama rođenja djeteta.

U cjelini pod nazivom "Suvremena mitologija" zastupljen je samo jedan članak, i to članak "Suvremene predaje iz slovenskoga krškog područja Notranjskog u usporedbi s mitskim predajama i pučkim vjerovanjima" Monike Kropelj, kojim autorica tematizira predaje skupljene u naslovno određenom području, a interpretirane mitske predaje obično su ispričovijedane kao osobno iskustvo (memorati). Pogledajmo, primjerice, zabilježeno zanimljivo vjerovanje u zmiju koja prema vjerovanjima može figurirati kao donositeljica dobra, čuvarica praga, ulaza

ili doma, kao zmijska kraljica s krunom na glavi ili u simbolizaciji mrtvih duša. Pritom je zanimljivo da se u suvremenim predajama iz spomenutoga područja zmija uglavnom nalazi u poveznici sa sv. Margaretom. Naime, priče o zmijama u Loškoj dolini obično kao mjesto radnje uzimaju okolicu Šmarate, koja je dobila ime prema sv. Margareti, svetici koja prema vjerovanju štiti ljude od zmija.

Posljednju cjelinu časopisa pod nazivom "Razvoj metoda istraživanja" čini isto tako jedan članak. Riječ je o članku "Sveti prostor u prožimanju mitske ideologije i simbolike mjesta" Boštjana Kravanja, koji podastire metodologiju istraživanja sakralnoga mjesta i prostora. Pritom autor, među ostalim, u okviru svetoga prostora uspostavlja tri razlikovne odrednice: *sveti prostor*, u užem smislu, koji korespondira s konceptom poganskoga (pretkršćanskoga) prostora, *sakralni prostor*, koji korespondira s kršćanskim konceptom svetoga prostora i *religiozni prostor*, koji, kao dinamičan pojam, korespondira s obrednim osobinama svetoga prostora.

Tematski vrlo inspirativan broj časopisa *Studia mythologica Slavica* završava prikazom dviju knjiga (Kusum P. Merh: *Yama: The Glorious Lord of the Other World*, New Delhi 1996. i Anna A. Plotnikova: *Etnolingvističeskaja geografija Južnoj Slavii*, Moskva 2004.), čime se dodatno potvrđuje kako je riječ o nezaobilaznom časopisu o mitološkim istraživanjima i danas je gotovo nemoguće zamisliti knjigu o pra/slavenskoj mitologiji a da ne referira o odabranim člancima iz ovdje prikazanoga časopisa.

Suzana MARJANIĆ

Treći broj *Mošćeničkoga zbornika*, kako je to u uvodnoj riječi najavio Veseljko Velčić, predsjednik Katedre Čakavskog sabora općine Mošćenička Draga, skuplja radove koji su nastali u okviru dvogodišnjih istraživanja brda Perun, koje se nalazi neposredno iznad Mošćenica, i zaseoka Trebišća u njegovu jugoistočnom podnožju te područja oko tih mitoloških toponima udaljenih 3,5 km od Mošćeničke Drage. Navedena je istraživanja potakla Katedra Čakavskog sabora općine Mošćenička Draga, na čiji se poziv odazvao i Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te je kao koordinator istraživanja djelovao Tomo Vinščak, inače i gost urednik ovoga broja *Mošćeničkoga zbornika*. Istraživanja su rezultirala i znanstvenim skupom *Perun i Trebišća na Učki*, održanom od 28. do 30. listopada 2005. godine u Mošćeničkoj Dragi, u okviru kojega je organiziran i Okrugli stol o temi *Komparativna istraživanja o indoeuropskoj i baltoslavenskoj mitologiji i recentna istraživanja Peruna i Trebišća na Učki*, a koji je okupio etnologue, arheologe i filologe na temelju čijih je izlaganja i strukturiran spomenuti broj *Mošćeničkoga zbornika*, i to prva tematska cjelina.

Mošćenički zbornik, g. 3, 2006., br. 3, gl. ur. Berislav Pavišić, gost ur. Tomo Vinščak, Katedra Čakavskog sabora Mošćenička Draga, Zavod za kaznene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2006., 176 str.

Pritom, *Mošćenički zbornik* otvara članak "Mit u prostoru" Vitomira Belaja, koji kao središte svoga istraživanja postavlja dva članka Andreja Pleterskog iz 1996. godine, a koji je u okviru rekonstrukcije praslavenskoga mitskog osmišljavanja krajolika na području istočnih Alpa uočio da mitski interpretirani krajobrazi sadrže tri točke koje čine trokut, uglavnom povezane gromovnikom (Perunom, obično na višem vrhu), njegovim suparnikom ili sinom (Velesom ili Jarylom kao vučjim pastišom, niže, katkad uz vodu) i njegovom suprugom (Majkom Zemljom, Mokoš, obično blizu vode), a pritom se između Velesa i Mokoši obično nalazi voda kao granica dvaju svjetova. Pleterski, naravno, u ovoj slici prostornoga trokuta iščitava odraz drame koja se odvija među bogovima – Veles otima Perunovu suprugu Mokoš i odvodi je u svoj svijet Vyrej/Virej, a Perun je pritom preotima. I nadalje: stranica između Peruna i Velesa u pravilu je duljina od stranice između pojedinog muškog božanstva i boginje,